

Унутула баргъан шартланы тарыхха къайтарыргъа тийишлиди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

-Кесигиз билгенликден, -дегенди Касболат Даамиков, -кавказ халкълары байларыны бла бийлерини жашлары саутт жюрюткенди. Алай бла ала кесирини жерлерини, мюклерини ксорулагъанды. 1914 жылда уа ала да кеп мычмай россейини аскерлени тизгинлеринде къулдук этерге сойгенлерин билдирген эдиле. Бизни жерлеринибиз германлыла бла жигитлеча серешкенди, кеплерини немечиле хайрланган химиялы саутдан елгенди.

Къарачайлы эм малкъарлы бийлени жашлары Биринчи дуния урушка къалай къатышканын оюндан сёзюню андан ары тарх имуллакы кандидаты, доцент Баразийланы Муслим бардыргъанды. Германия уруш ачканлай окъуна Кавказ дивизия кыраула. Анга алай полк кире эди. Къабарты, Дагъыстан, Чечени, Ингуш Тар азэр (Барзиджан), Черкес эм Осетин бригада. Бу бөлөмлени жашлары ётгюр болгъандыла. Алагъа хакъ да асламырак тленгенди. Аны себепли Георгиевский жорлагъа тийишли болгъанын араларын

да бизни жерлеринибиз да келди. Офицерлени къауумна да тюрлю-тюрлю миллетлени келечилери киргенди. Алары араларында орусула артыкъда кеп эдиле. Дивизион кесина, аны полклары да россейини аскерни ехтемлиги болгъан эдиле.

Къабарты полкуну сананы къабартыладан, малкъардыладан, догерилерден къуралган аты отрядла бар эдиле. Уруша тиберден алгъа уа бизни жерлеринибиз аскер боржуларынамысы топтурукларына Къораны къолларына алып ат этгенди.

Черкес полкта кеси ыразылыклары бла къулдук этерге барлыкъ къарачайлылар сайларга корсет Абайланы Кочюкню жашы Мисост болушхан эди. Ол орус-тюрк урушка да тире къатышканды, тертюнюк даражалы Георгиевский жор бла да саугъаланган эди. Аны таулу жарыкъландырууныбиз аскер боржуларынамысы топтурукларына Къораны къолларына алып ат этгенди.

Кавказы аты дивизионы полкларыны эмда таблаларыны документлерини бизни жерлеринибизни этген кишиликлерини оюндан жазылады. Ол кезиуде Кав-

Баразийиланы Муслим.

каздан барып жети мингден аслам аты къулдук этген эди. Аладан 3500 чаклы бири этген жигитликлери ючюн Георгиевский жор эмда майдалла бла саугъалангандыла. Офицерле уа барысы да орденлеге тийишли болгъанды.

Таулу жашланы араларында да Россеини эм сыйлы саугъаларына тийишли болгъанла бек кеп эдиле. Сёз ючюн, малкъар отрядла башчылык этген Орусбийланы Исхакъ, Келеметланы Кыаншаубий да Георгиевский жорну кавалерлер эдиле. Къарачайлылары араларында да сыйлы саугъалагъа иги кесек адам тийишли болгъанды деп, доклады аламы атыларын туура этгенди.

КъМР-ни культура сыйлы къулдукчу, институтта тарых секторну тамата илму къулдукчу, алим эм жазыучу Олег Опрышко Биринчи дуния уруш бла байлыкълар тийишле бардыргъанды, кеп шарт да жыйышдыргъанды. Ол санда къабартыладан бла малкъарыладан

кёплени атыларын ачыкълап жазышканды. Конференцияны кезини жерлеринибиз бла бизни жерлеринибиз оюндан кылай къулдук этгенлерини оюндан толу халар билдиргенди. Архивледе ишлей, анасыны атасы да Биринчи дуния уруша тире къатышканын, аны да кеп къырал саугъалары болгъанларын ачыкъланганын да айтканды. Алай ол аны бир сёз бла окъуна сагъымнай ёлюп кетгенди. Олег Леонидович аппасыны оюндан тапхан шартла кеп затка кез ачыкълап жазышканды.

КъМР-ни Архив службасыны информация-аналитика бөлөмюню таматасы Руслан Кармов а эртте замандада болгъан къазауатда башхала бла бирге сермешген жерлерини жууукъ адамы аны суратлары да келтиргенин айттып, башхаланы да алай этерге чакыргъанды.

Филология имуллакы доктору, къарачай-малкъар сектору баш илму къулдукчу Юсуф Биттирланы Тамара докладыла «Бир зат да жокну аны оюндан» деп атганды. Ол фольклор китапланы дагында бир кере окуп чакыгъанын айттып, алада Биринчи дуния урушка жораланын бир зат да болмагъанын билдиргенди. «Алгъа кере жокну аны оюм этгенден, ол заманда жазыу болмагъандан, Халкыны урушну оюндан толу халары жокъ эди. Жаландан андан кыйтаханла арып бир затда билгенди. Орус-япон урушка жораланын а кеп жер барды. Аладан бирин мен жазып алгъанма. Аны манга Бахсан аузуда айткандыла. Мен аламы жыйышдырып, илму иш жазар акълым барды. Башына уа: «Бузулгъан дунияны жырлары» деп атганды», -дегенди. «Заман» газетини оқуучууна бла байлыкъларла жюрютю эм реклама бөлөмюню

редактору Османланы Хайыла да жазышканды. Конференцияны тарх шартла жыйышдырып, аламы башхаланы. Конференцияда ол Эфендиланы Асламы оюндан халар айтканды. Аслан Биринчи дуния урушка къатышып, Георгиевский жорну толу кавалер болгъан эди.

Алгъаракълада анга Къашхатауда эсертме да ачкандыла. Жыйса Бызынгъа да табылган бир суратны да келтирип кёргозгенди. Ол Жаболдан бир тиширууну келтиргенин ол аушкандан сора табылгъанды. Сурат «Заман» газетде басылмагъандан сора ачыкъланганды, андагы офицер жаш ким болгъаны. Ол Шауаланы Адалбийди. Биринчи дуния урушка, къарачайлыдан туугъан жашны да биргесин алып баргъан эди.

Суратны залда олтургъанла бари да бири биринден алып кёргенди. Олег Леонидович Опрышко уа жашны өюнбюндеги орден патчалы Россеини бек сыйлы саугъасы болгъанын айтканды. Конференцияда дагында тарых имуллакы кандидаты, институтта этнология бөлөмюню таматасы Д. Прасолов, Политика репрессияларла билдиргенди, конференция ассоциациясыны Къабарты-Малкъара бөлөмюню председатели М. Шахмурзов, Нальчикде Мечиланы Къизм аты библиотеканы методисти М. Парзиева эм башхала сёрүшкенди. Хар бири да жокъ жаш мындан алгъа болгъан урушдан жангы, сейирлик шартла келтиргенди.

Ахырында Касболат Даамиков сёлешкенди, тынгылагъанын барысына да жюрек ыразылыгъын билдиргенди, конференция саугъалары, жыйрыны да болгъанын чертгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзипт.

Жылы-Суу бла Элбрус жукъ боллукъдула

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Федеральни ачгъагъа ишлене турган жолу къурулушу уа 2008 жылда башланган эди. Ол Элбруска севертокъ жаньандан жол ачып, оки федеральни даражалы къоруртну - Кисловодскну бла Элбрусун - араларын жууукъ этеркиди. Алай бла туристлеге «Минеральные Воды» аэропортодан Жылы-Сууну ташууны шадангъарына бла Минги тауну этгенине азыракъ заман къыратып жетерге онг берликди.

Жолу узунлугу 72 километрд. Ол СКФО-ну юк регионуну - Ставрополь крайны, Къарачай-Черкесни бла Къабарты-Малкъарны жерлери бла өтеди. Аны къурулушуну 2013 жылда бошарга керек эдиле. Алай право нызамны сакълау органы подпряд организацияланы бащлары бир ненча улоповней иш ачып, ол тохтатылгъан эди. Ачыкъланганына кёре, къурулушчула жолу бир къатысына ГОСТ-ха кёре зыгъыр къатыш оземни салмай, жерни къазганды чакыгъан ташла эм озем бла жабыл болгъандыла. Ол ташланы улупулукълары да стандартлагъа арталында келишкенди. Алай бла зыгъыргъа, аны ташыргъа да подпрядкиле бир тюрлю къоран этмекенди, тамамланган ишлени оспердинде актлада уа ачканы

жойгъанча кёргозгенди. Алайда да, бюджетни 6,5 миллион суму кимлени эселе да бирлени хуржунларына тоушени.

Тинтилулени кезиунде къурулуш ишле бирде бара, бирде тохтай эдиле. Талсыз ишленген жол а аз-аздан бузула башлагъанды. Быйыл жайда КъМР-ни Башчысы Юрий Кокос барып жолгъа къарагъанды эмда аны къурулушу, жалны ахтарына бошарга бюрүрганды. Республиканы Транспорт эм жол мюлк министерствоуна уа подпрядчилени ишлерин тийишчиле бардырмагъанлары ючюн содде берип, ала салган хатаны кыйтаргъа этерге кереклени кваты эсертгенди.

«Российская газета» корреспондентни жангы жолу кёре баргъанды, хайырланлыгъа берилерини аллында ол не халда болгъанына да къарагъанды. Таунада къыш ноябрьде окъуна жетип къалды. Жол жанларында индекледе кяр тобукъгъа жетерди. Алай бирде 1,5 метрге, бирде 2,5 метрге минге кетюрлюе тогу баргъан айланч-къылан жол а къурулушчула да стандартлагъа арталында келишкенди. Алай бла зыгъыргъа, аны ташыргъа да подпрядкиле бир тюрлю къоран этмекенди, тамамланган ишлени оспердинде актлада уа ачканы

барды. Алада Кавказские Минеральные Воды къорутдан туристле мындагы таулары ариулукъларына къаргъа, гара сууладан ичере, Кытайда айтхылыкъ «уучуну такулугъа» ушагъан Соймеклик къыяны къатында суратха тоушерге ашыгъадыла.

Былладагы жолгъа салынган асфалт тебендегинден эсе эки кере къалында. Келгилги да улуду къыя тоубо бла баргъан жерде окъуна эки уллу автобус бир бирлерине чырмау этмей ётерге боллукъдула.

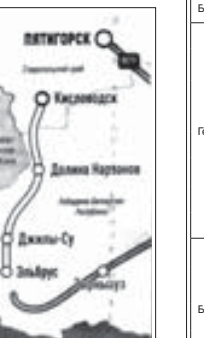
Жолчула былайы къурулуш ишле бардыргъа да бек кеп болгъанын ачы асфалт-бетон къатысын эки кере къалын этерге кереклени, жол жанларына окъуна 1,5 метр кенлигке асфалт салырга тоушенин айтканды. Бийик тау жерде хауаны тер-теркюрчлене тургъаны, къаты жёлле ише чырмау этгенди, болсада асфалт салынны бошлаа турды; жолу жаньанда төрт километри къалгъанды жабылмай.

«Асфалт, зыгъыр, юзем, ууакъ ташла къатыш раствор 120 километр узакъда болгъан Лермонтов шахардан келтирилгенди. Битуде да 50 минг тонна чаклы бир ташылгъанды, аны 19,6 минг тоннасы асфалты, -дегенди КъМР-ни Транспорт эм связь жаны бла къырал комитетини председатели Арсен Кудуаев. - Кюн

сайын жыйырма «КамАЗ»-мурлулу материалдан 40 тонна ташылганды. Жолу ыркы бузуп кетген кесеги кенгертилгенди, ол иш баргъанда жети минг кубометр таш къатыш зыгъыр кетерилгенди. Энди аламы кенгити, ётергеке-башха къарарча майданчыкъ да барды.

Къурулушчулары тайбыгъатча да сакъ болгъанлары бек магъаналыды. Ала кваланы чандырып корешмедиле, шендуюгъо гидромолот бла сындырып тешедиле. Узунлугу 650 метр болгъан жерде жол ишлене турю, къыйны тереклени кетериге тоушен эди да, артад аламы ордуны севиз жоуден артыгъы орналганды.

Жолчулагъа энди жер тобюндеги суула жолу бузуп кетмезна мадарла этерге къалгъанды. Юк кутерча «Сёз ючюн айтханда
Жайда Жылы-сууну дарманлы шаданларына кюн сайын 350-ге жууукъ адам келеди, сопу юкюнде уа - андан да кеп. Алай туристлеге мында спартачыкъгъа турурга тоушеди: къол-бет жууар жерле, аны жолла жокъдула. Кир-жигчик, багуш ётергеке жайылгъанай. КъМР-ни Саулукъ сакълау министрствосу билдиргенге кёре, шадан сууда да медицина лицензия болмай хайырланладыла. Аламы аны лабораторияда тинтирге, анга кёре сертификатла да берирге керекди. Хал былай барса, юкюлни биринде андан бир палах чакъмай къалмаз. Ма алай ачыкълангъан шартлагъа кёре къорутну айтхытууну программасы жашадырылтып башланчыргъа, мы бла ослулангъа жууарларын шендуюгъо амалла бла жалчытуучу инфраструктура да къуралыкъы.

лохотканы да ала кваллары бла жарашдыргъандыла, табыгъатча хата салмай. Обьектни «Долина Нарзанов» турбазагъа элтен кесегинде чыракъ чыпына орнатыла турдыла. Алайда да, жылы ахырыны жол хайырланлыгъа берилликди. «Российская газета».

Документле			
КъМР-ни Парламентини бешинчи чакырылууну хакъ бла ишленген депутатларыни гражданы ыйыкъ сайын байрым юкюнде приёмгъа алыуларыны			
ГРАФИГИ			
№	Тукъуму, аты, атасыны аты	Приёмгъа алынуу заманы	Приём кыйда бардырылыгы
1.	Егорова Т. Б.	3-чо байрым юкю, 10.00-13.00	КъМР-ни Парламенты
2.	Бозиев Н.М.	10.00-12.00	Урван муниципал район
3.	Жанатайлы С.А.	1-чи байрым юкю, 10.00-15.00	Нальчик шахарны администрациясы
4.	Бердов Х.А.	10.00-12.00	Нальчик шахарны 27-чи номерли школун
5.	Мальбахов Б.Х.	9.00-17.00	Бахсан муниципал район
6.	Мовсисян Г.О.	10.00-16.00	КъМР-ни Парламенты
7.	Криво М.Н.	9.00-12.00	Прохлада муниципал районуну администрациясы
8.	Апшев З.Б.	9.00-12.00	Профсоюзланы Маданит юкю, Къулыланы Къайсын аты пр.,12
9.	Афашагов М.Г.	10.00-12.00	КъМР-ни Парламенты
10.	Азюкова С.Г.	10.00-16.00	«Справедливые Россияны» КъМР-де бөлөмю, Лермонтов ор.,22
11.	Гугов В.Р.	2-чи байрым юкю, 16.00-18.00	60-чы номерли билим беруу учреждение, Нальчик ш. Ингушская ор.,9 «а»
12.	Гриневич В.В.	10.00-13.00	КъМР-ни Парламенты
13.	Карданов М.Н.	11.00-13.00	Прохлада шахар округ, Нальчик шахар округу
14.	Бажнюков З.М.	10.00-13.00	КъМР-ни медицина организациялары бла социальни жушлуула тамаллау учреждениелары, КъМР-ни Парламенты
15.	Мокъаланы К.А.	10.00-15.00	Черк муниципал район, Нальчик ш.
16.	Шкапопов С.Х.	10.00-15.00	Черк муниципал район, Нальчик ш.
17.	Паштов Б.С.	10.00-17.00	КРПФ-ни приёмнылы, Нальчик ш. Ленин пр.,57.2-чи этаж
18.	Кансаева Е.И.	10.00-13.00	КъМР-ни Парламенты

КъМР-ни Парламентини бешинчи чакырылууну хакъ бла ишленген депутатларыни Парламентде гражданыны приёмгъа алыуларыны

ГРАФИГИ					
Ыйыккы юкюни	1-чи ыйыкъда	2-чи ыйыкъда	3-чо ыйыкъда	4-чо ыйыкъда	
Баш юкю	Мальбахов Б.Х. 14.00-17.00	Мальбахов Б.Х. 14.00-17.00	Мальбахов Б.Х. 14.00-17.00	Мальбахов Б.Х. 14.00-17.00	
Геюрге юкю	Бажнюков З.М. 10.00-12.00	Бозиев Н.М. 10.00-12.00	Бажнюков З.М. 10.00-12.00	Бозиев Н.М. 10.00-12.00	
		Жанатайлы С.А. 10.00-13.00	Жанатайлы С.А. 10.00-13.00	Жанатайлы С.А. 10.00-13.00	
		Азюкова С.Г. 10.00-12.00	Азюкова С.Г. 10.00-12.00	Азюкова С.Г. 10.00-12.00	
		Гриневич В.В. 14.00-18.00	Гриневич В.В. 14.00-18.00	Гриневич В.В. 14.00-18.00	
		Криво М.Н. 9.00-13.00	Криво М.Н. 9.00-13.00	Криво М.Н. 9.00-13.00	Криво М.Н. 9.00-13.00
		Бердов Х.А. 15.00-17.00	Бердов Х.А. 15.00-17.00	Бердов Х.А. 15.00-17.00	Бердов Х.А. 15.00-17.00
Бараз юкю	Апшев З.Б. 15.00-17.00	Апшев З.Б. 15.00-17.00	Апшев З.Б. 15.00-17.00	Апшев З.Б. 15.00-17.00	
	Гугов В.Р. 15.00-17.00	Гугов В.Р. 15.00-17.00	Гугов В.Р. 15.00-17.00	Гугов В.Р. 15.00-17.00	
	Паштов Б.С. 14.00-18.00	Паштов Б.С. 14.00-18.00	Паштов Б.С. 14.00-18.00	Паштов Б.С. 14.00-18.00	
	Афашагов М.Г. 15.00-17.00	Афашагов М.Г. 15.00-17.00	Афашагов М.Г. 15.00-17.00	Афашагов М.Г. 15.00-17.00	
Байрым юкю	Карданов М.Н. 10.00-12.00	Карданов М.Н. 10.00-12.00	Карданов М.Н. 10.00-12.00	Карданов М.Н. 10.00-12.00	
		Мокъаланы К.А. 15.00-17.00	Мокъаланы К.А. 15.00-17.00	Мокъаланы К.А. 15.00-17.00	
		Шкапопов С.Х. 15.00-17.00	Шкапопов С.Х. 15.00-17.00	Шкапопов С.Х. 15.00-17.00	
Байрым юкю	муниципал районла бла шахар округла (градские кёре)				

Ачыкъ турнир

Биринчи Президентни хурметине аман

Нальчикде «Падиатор» спорт комплекси Къабарты-Малкъар Республиканы биринчи президенти Валерий Коконун хурметине къатыш единокор болгъан биринчи ачыкъ турнир бардырылады. Анга Север-Кавказ федеральни округдан эки жоуден аслам спортсмен къатышды. Эришюлеге Краснодар крайдан, Адыгея Республикадан, Волгоград областьдан, Юг Осетиядан эм башха жерледен да бек юкючюле келгенди.

Рингге чыгъардан алгъа, ала, алагъа къаргъа, турнирни къуучыны ачылууна къатышдыргъа келгиле да Валерий Коконун, бир минутну шох оевлеп, эсгергенди. Андан сора республикада атыры кенг белгилли артисте эмда телери

коллективле сейирлик концерт программаларын кёргозгенди. Усталаны турнирине уа 57 килограммдан 93 килограммга дери ауурулукъда 16-17-жыллыкъ жашла эмда 57 эм 93 килограммга дери ауурулукъда 18 жыллары толгъан, аладан абданла да эришгенди. Алагъа къатыш единокор болгъан СКФО-да баш сууда Артур Асхабов багъа бичгенди. Ол Чечен Республикадан келгенди.

Хорлагъана эмда экинчи, ючюнчю жерлени алгъанла майдалла, кубокла эмда КъМР-де Къатыш единокор болгъан федерацияны багытлы саугъалары къолу боллукъдула.

ХОЛАЛАНЫ Марзипт.

Грек-рим тутушу

Хаджиланы Исламны кезиулю жетишимми

Тамбова оқуучулары араларында грек-рим тутушуудан Россеини Билим беруу эм илму министрствосуну биринчилиги өтгенди. Анда «Элбрус» сайын-жаш тюрлю спорт школну Хаджиланы Ислам, кесине жангы ауурулукъ категорияда оқуучусу, чыгыш (85 килограмм) терг тутушунда да къатышканды. Ол аны бла эришгенге алгъа чыгъаргъа да да онг бермегин белгилерге тийишлиди.

Анатолий ТАЛАЕВ

Школчулагъа - хайырлы дерсле

Студентни юкюн Къабарты - Малкъарны жаш телиосу школчулары жолада къоркъусулуларына жоркъыгъанды. Володары тит классланы оқуучулары бла ачыкъ дерсле бардыргъандыла. Жолада белгилени, жоркъулары оспердинде ким не билгенин соргъандыла. Попищичыла бла бирге проплектика акциялар бардыргъандыла. Школчула къалпай бузукълыгъа этилгенге да ачыкълагъандыла.

Жюзден артыкъ оқуучу семинаргъа уул эс бөлюн чыгъагъанды. Ахырында къоркъулары Студентни юкюне да ачыкълагъандыла. Дерсни экинчи жармы уа биринчи класслагъа жюрюгенле бла өтгенди. Мында волонтерла бла бирге сайбыле къаргъанда жылтыргъан жабышдырылуучу къыгъатланы бардыргъандыла. Школчула келген жолларында къалпай белгиле көргенлерин эмда

жоркъулары эсге тоушоргенди. Тюбешиюну ахырында оқуучула портфельлерине бла оу кийимлерине кече басып, аламы чыгъатланы жабышдыргъандыла. Ақцияны къурганланы оюмларына кёре, школчулагъа жолда къорккусулуучу оюндан аныгъатуу ише студентле да чакътхашлары уллу себеплик этеди.

Бизни корр.

